

Biodiversitet" er et ord, vi bruger til at fremhæve naturens rigdom.

Det betegner den brede vifte af dyr, planter, deres levesteder og deres gener.

Biodiversitet indgår i et samspil med det fysiske miljø for at skabe de økosystemer, som opretholder levende organismer — som os selv.

Dyre- og plantearter er i frit dødsfald over hele kloden

Udviklingen truer menneskets eksistensgrundlag, lyder konklusionen fra 550 forskere, der har bidraget til rapporter om tab af biodiversitet i fire regioner på kloden.

VILDE HAVER

GIFTFRI HAVE

www.giftfri-have.dk

DANMARKS VILDE HAVER

www.danmarksvildehaver.dk

VILD MED VILJE

www.vildmedvilje.dk

VILDE BIER I DANMARK

www.bieridanmark.dk

Høslæt

Vælg et område i haven, hvor du lader græsset gro. Slå det en til to gange om året, gerne med en le. Husk at fjerne græsset.

Ved denne metode giver du hjemmehørende planter mulighed for at vokse og får bedre levevilkår for fugle og insekter.

Kvashegn og bunker

Tag dine grene, blade og kviste og læg i en dyngge eller stabl dem op som et hegn med stolper.

Et kvashegn eller -bunke skaber mere biodiversitet i sin have, da insekter og dyr elsker at leve i dem.

[Sønderborg.dk/temaer/Danmarks vildeste kommune](https://sonderborg.dk/temaer/Danmarks_vildeste_kommune)

Havedam og vandhuller

Grav en havedam eller et vandhul med en stor spand i haven, gerne med sand i bunden, vandplanter, store sten over vandkanten og uden stejle kanter. Har du ikke plads, så sæt et vandfad op.

Vandhuller giver gode livsbetingelser til mange insekter og padder og skaber mere liv, når fugle og andre smådyr kommer for at drikke.

Døde træer og grene

Lad være med at fjerne døde træer og nedfaldne grene og placer det gerne i solen.

Dødt træ er et kæmpe biotopisk paradis for rigtigt meget liv, især for svampe og insekter.

Jord og stendiger

Lav jordbunker (gerne sandet), blottet jord eller stembunke i haven, gerne i et område med sol.

Krybdyr og insekter nyder nemlig områder med jord eller sten, som får en højere temperatur.

Redekasser og bihoteller

Byg eller køb en redekasse til fugle eller et bihotel og sæt den op i haven på et træ eller langs væggen.

Vær opmærksom på, at forskellige fuglearter har forskellige krav til størrelse af kasse, hul og placering.

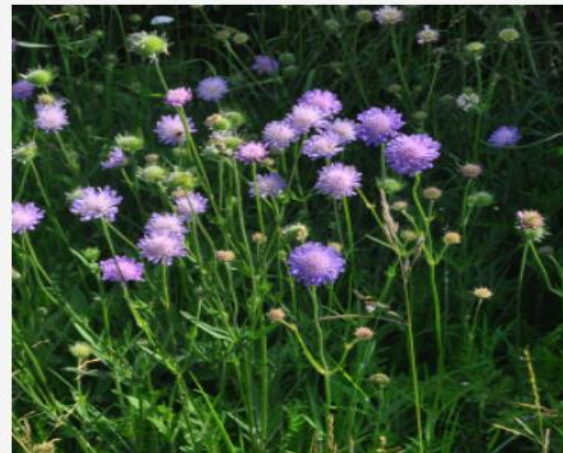
Almindelig knopurt

Nektarplante for sommerfugle, natsværmere og bier.
Dybe blomsterkroner med megen nektar.
Blomstrer i juli-september.

Almindelig syre

Vært for larver af for eksempel lille ildfugl,
dukatsommerfugl og violetrandet ildfugl.
Blomstrer i maj-juli.

Blåhat

Nektarplante for sommerfugle, natsværmere, bier, biller
og blomsterfluer. En af de aller-
bedste nektarplanter med megen nektar i en stor, farverig
blomsterkrone med
megen duft.
Blomstrer i juni-august.

Gode til insekter
og sommerfugle

Brændenælde

Vært for larver af nældens takvinge, dagpåfugleøjle, admiral,
tidselsommerfugl, det hvide C, nældesommerfugl, næbugle
og nældehalvmøl.
Den er også levested for mange andre insekter og
edderkopper.

Elm

Vært for larver af det hvide W,
det hvide C og skovharlekin.

Engkarse

Nektarplante og vært for larverne af aurora.
Blomstrer i maj-juni.

Farve-gåseurt

Nektarplante for mange sommerfugle, natsværmere og bier.
Blomstrer i juni-september.

Græs (føjls-, hunde- og andre arter)

Vært for mange arter af randøjer og bredpander, fx græsrandøje, engrandøje, stor bredpande og stregbredpande.
Højt græs er også overvintringssted for larver af de nævnte sommerfuglearter.

Hjortetrøst

Nektarplante til sommerfugle, natsværmere, bier, hvepse, svirrefluer og biller.
Blomstrer i juni-september.

Hvid okseøj

Nektarplante til dagsommerfugle, solbiller og andre insekter.
Blomstrer i juni-juli.

Kællingetand

Nektarplante og vært for larverne af almindelig blåfugl og køllesværmere.
Blomstrer i juni-juli.

Løgekarse

Nektarplante og vært for larverne af aurora og grønåret kålsommerfugl.
Blomstrer i maj-juni.

Gode til
insekter og
sommerfugle

Merian

Virkelig god nektarplante for sommerfugle, natsværmere og bier. Vært for larver af purpurmøl. Blomstrer i juli-september.

Musevikke

Nektarplante for mange dagsommerfugle, fx citronsommerfugl, kålsommerfugle, almindelig blåfugl samt bier. Også vært for larver af isblåfugl. Blomstrer i juni-august.

Rødkløver

Nektarplante for sommerfugle og bier samt vært for larver af blåfugle og køllesværmere. Blomstrer i maj-oktober.

Vedbend

Nektarplante for mange sommerfugle og natsværmere. Også vært for larver af skovblåfugl. Overvintringssted for især admiraler og citronsommerfugle. Blomstrer i september-oktober – dog først, når planten har nået en vis alder (8-10 år).

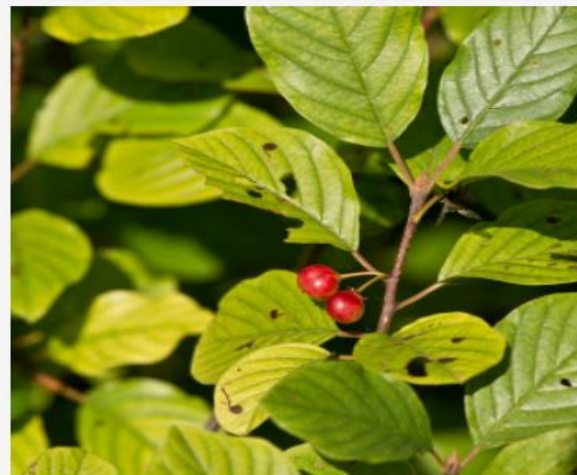
Seljepil

Nektarplante for sommerfugle, natsværmere og bier. Også vært for iris, sørgekåbe og mange arter natsværmere. Blomstrer i marts-april.

Tjærenellike

Nektarplante for mange dagsommerfugle, bier og aftensværmere. Blomstrer i maj-juni.

Tørstetræ

Vært for larver af citronsommerfugl og skovblåfugl. Blomstrer i maj-juni.

Violer, inkl. vilde stedmoderblomster (mange arter)
Nektarplanter for mange dagsommerfugle og bier samt vært for perlemorsommerfugle, fx kejserkåbe. Blomstrer i marts-maj.

FORÅR

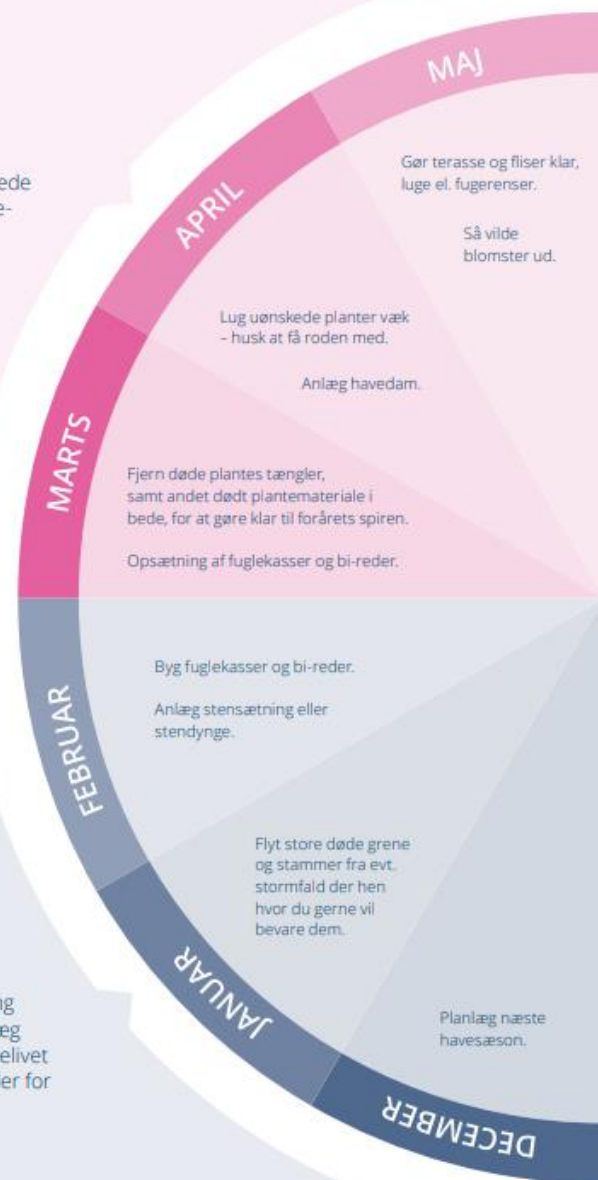
Foråret er tiden til at forberede og klargøre haven til sommeren.

Foråret er præget af luge-arbejde, udsåning og klargøring af dette, samt mere praktiske opgaver som at sætte fuglekasser op, og gøre terrassen klar.

VINTER

Vinteren er tiden for planlægning, samt arbejde der bedst udføres når jorden er frossen.

Vinteren er præget af flytning af store døde stammer, anlæg af stensætning, og nyde dyrelivet du har skabt vinter-levesteder for resten af året.

SOMMER

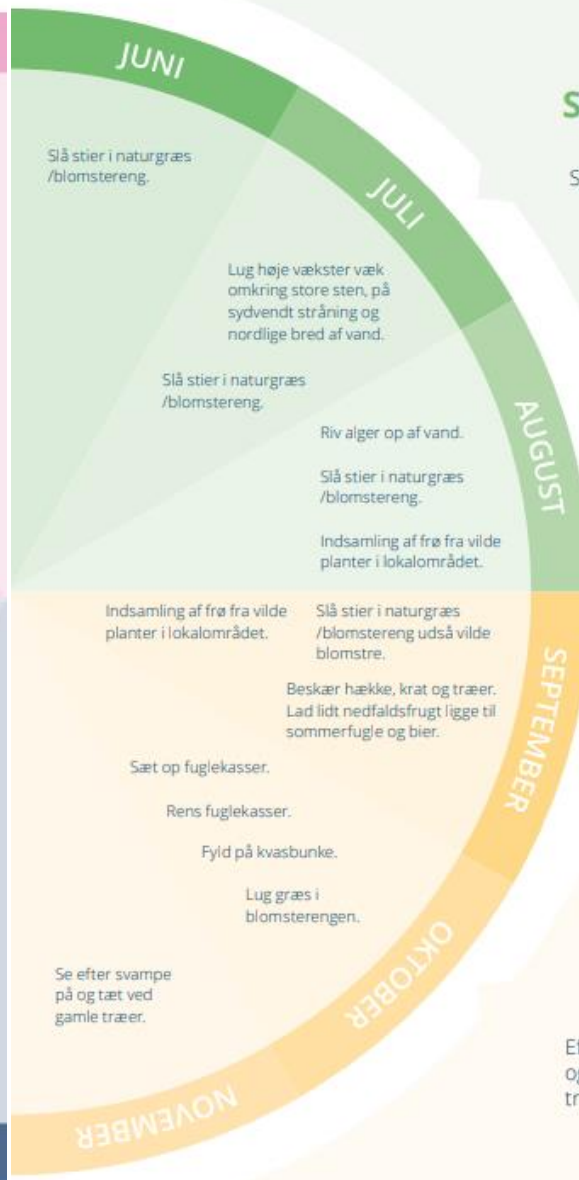
Sommeren er tiden hvor du skal nyde din have - dyrene og planterne i den - og det gode vejr.

Sommeren er præget af vedligeholdelse af slåede stier samt lugning omkring sten og sydvendte skråninger.

EFTERÅR

Efteråret er tiden for det lidt hårdere vedligehold, både som afslutning på sommersæsonen, men også som klargørelse til vinter og forår.

Efteråret er præget af klipping og beskæring af hække og træer.

Indsats 2 – Vild med Vilje

På tre udvalgte græsområder i Sønderborg og Guderup bliver driften i samarbejde med foreningen Vild med Vilje omlagt og her bliver eksperimenteret med mosaikklip, felter med opkradset jord, afgræsning, kvasbunker til udvikling af faunadiversitet mm.

Stendyngen kan sagtens give plads til en masse danske planter. Mange af vores krydderurter som fx. timian, merian og salvie.

2. Kvas og dødt træ i haven

Glokal: Storbyen i naturen

1. Vilde danske planter er ikke ukrudt

Grænseland: Det bedste fra to verdener

7. Græsplænen

Græsland dannes hurtigt når man lader være med at slå og gøde. Med tiden vil flere og flere arter finde plads og give liv til haven. Planter som kongepen, hvidkløver og bellis er typisk blandt de første. (Foto: Katrine Turner)

Handlekraft: Vi får det til at ske

